ДРАГОШ КАЛАЈИЋ

Увод у арктичку теорију
Б. Г. Тилака

„Погледајмо се у лице! Ми смо Хиперборејци – доста добро знамо колико по страни живимо. ‚Ни по земљи ни по мору нећеш наћи пут који води Хиперборејцима': већ је Пиндар то знао о нама. С оне стране севера, леда и смрти – тамо је наш живот, тамо је наша срећа!"
Фридрих Ниче, *Антихрист*

„Сви смо ми са поларним пределима, са поларним Сунцем у вези... Ти ледени крајеви су циљ свих народа, а свако ко је завирио у то царство леда постао је друкчији. Мене та заједница мртвих истраживача у поларним крајевима највише и занима. Зашто су ишли тамо? Зашто су се променили?"
Милош Црњански, *Код Хиперборејаца*

Са становишта древног и непомраченог, индоевропског идеала људске целовитости и свестраности [1] – Lokomanya Maharaj Bâl Gangâdhar Tilak (1856-1920) најблиставија је фигура у галерији знаменитих личности XX столећа, јер је својим животом и делом

изразио врхунске могућности човека овог доба, на путевима друштвене акције и мудрачке контемплације.

На путевима друштвене акције, Тилак је смело преузео и смело носио улогу предводника покрета ослобођења народа Индије од колонијалне заточености, ка успостављању нове индијске државе, који је, после његове смрти, Махатма Ганди привео жељеном одредишту. Стил и надахнутост, замашност и ефикасност борбе тог *„оца индијског ослободилачког покрета”*
изазивали су дивљења и у амбијентима власти британске империје, која језгровито осведочава изјава др В. Х. Рутердорфа: „На широким путевима славе, као ослободилац своје земље од стране доминације, Бал Гангадхар Тилак стоји високо, крај Мацинија, Вашингтона и Данијела О’Конела.”
[2]
Пред изложеним одређењем Тилаковог историјског места, J. T. Sunderland је поставио једно само привидно реторичко питање: „Није ли екстравагантно рећи да је његово место крај Мацинија и лидера америчке борбе за независност? Нико од тих људи, којима читав свет одаје почаст, није се за напредак и слободу своје земље борио са више херојства и самопожртвовања од тог великог сина Индије.” У Индији, сећање на Тилака окружено је истрајним дивљењем и захвалношћу, осећањима која уједињују и безмерне различитости, од политичког до мудрачког пола друштвене стварности, од Махатме Гандија до Сри Ауробиндо Гозеа. По Гозеу, Тилаков „успех и персоналност уздигли су га међу првокласне историјске фигуре. Дело које је оставио за собом је нови снажни и самопоуздани национални дух, препорођена политичка свест и живот народа, те жудња за слободом и акцијом, велики национални циљ.
Својим
делом он је донео изванредне квалитете: спокојну, тиху и бесконачну храброст, непоколебљиво хтење, гипку свест, изузетну визију могућности, моћ уочавања прилика, смисао за актуелност, танану способност за демократско предвођење...”
[3]

На путевима мудрачке контемплације – којима се већма посвећивао у дугим годинама честих тамновања, када су га судови колонијалне власти одвајали од света непосредне политичке акције – Тилак је створио три величанствена дела спознаје трезора аријанске традиције. У питању су још увек непревазиђени, најдалекосежнији и најсмелији а неоспорени домети у историји индоевропских истраживања. У студији *Орион* (*The Orion*, 1893) Тилак је изложио своја истраживања доба стварања (односно првог
виђења
) језгра ведске традиције, те налазима који сведоче о миленијумима древнијем времену од оног претпостављеног при индолошким катедрама. У студији
Арктичка домовина Веда
(
The Arctic Home in the Vedas

, 1903) Тилак је изложио своја трагања за прапостојбином ведске традиције – трагом посредних или непосредних ведских исказа, широких индоевропских поредби, те савремених научних сазнања – што га је одвело до поларних и околополарних простора. Коначно, у делу
Srimad Bhagavad-Gita
-
Rahasya
(1915) Тилак је изложио надахнуту и спектакуларну егзегезу
Bhagavad-Gita
по начелу превасходности или супериорности те нужности пута акције, односно
Karma-yoga
. На том месту Тилаков мудрачки пут контемплације суочава магистрални пут акције, те је стога овде упутно пренети мишљење Махатме Гандија:

„Нико, за Тилакова живота, ни данас, није поседовао дубље и шире познавање *shastra* о д њега. Његово ремек-дело, коментар
Bhagavad-Gita
, остаће непревазиђено за још дуго времена које долази.
Нико
није предузео савршенија истраживања питања која се уздижу из
Bhagavad-Gita
и
Веда
.”
[4]

GITA-RAHASYA ИЛИ КАТЕГОРИЧКИ ИМПЕРАТИВ ЕТОСА АКЦИЈЕ

Премда је тема *Gita-Rahasya* [5] изван домена нашег излагања, сматрамо да је сваки приступ Тилаковом делу неопходно, макар и летимично, започети од тог јединственог коментара *Bhagavad-Gita*, јер он садржи суштинске изразе његовог погледа на свет. У питању је егзегетска демонстрација једног

метафизичког погледа на свет који идеално почива на упориштима школе *Адваита Веданта*, дакле на начелима апсолутног монизма ведантистичке традиције која учи о идеалној и нераскидивој спрези тријаде *човека* или субјективног пола стварности, *света* (светова) и објективног, *космотворачког*, пола стварности.

Под светлом апсолутног монизма, Тилак у *Bhagavad-Gita* препознаје манифестацију доктрине идеалног јединства тријаде које од човека изискује трајну акцију као специфични облик нужности пан-космичке делотворности и еволуције. За разлику од бројних коментара који у *Bhagavad-Gita* виде постепено привођење ученика (Arjune) супремном облику религиозности, по формули дуализма људског и божанског принципа, где се човеку препоручује повлачење из света акције и *„пасионирано препуштање”* божанској вољи, или пуко обожавање – Тилак истиче вредносну и хијерархијску доминанту учења о путу акције (*Karmayoga*). По Тилаку, у *Bhagavad-Gita* су тој доминанти подређени и у њу интегрисани пут обожавања и пут сазнања, дакле *Bhaktiyoga* и *Jnanayoga*:

„Ја се разликујем од скоро свих коментатора када кажем да *Bhagavad-Gita* налаже акцију чак и након постизања савршенства у (дисциплинама) *Jnana* (сазнања) и *Bhakti* (обожавања), те достизања Божанства посредством тих средстава (путева). Наиме, постоји темељно јединство које подржава *Ishvara* *(Логос*), човека и свет. Свет је у постојању јер је *Логос*

то хтео. Његово Хтење држи га у заједници. Човек тежи досезању јединства са Богом; и када је то јединство постигнуто, индивидуално хтење се слива у Универзално Хтење. Када је то достигнуто, да ли ће индивидуално (ја) рећи: ‚Ја нећу делати, ја нећу помоћи свету' – свету који јесте јер је Хтење са којим је тражио јединство Хтело да он јесте? То не почива на разумности. То не кажем ја већ то
Bhagavad-Gita
каже.
Krishna
је сам рекао да не постоји ништа у сва три света што би он желео стећи а ипак он (у њима) делује. Он делује, јер ако не би деловао – свет би пропао. Ако човек тражи уједињење са Божанством – он нужно мора тражити и уједињење са потребама света, те за то делати.
Ако
не делује – онда јединство није савршено, јер је то (само) једињење два елемента (човек и Бог) изван трећег, а трећи (свет) је напуштен."
[6]

По основном ведском начелу које од човека изискује опонашање космотворачких (божанских) дела, учење Кришне је еминентни позив човеку да се придружи космотворењу, подржавајући и подражавајући не само божанске акције већ и одговарајућу метапсихологију: као што је и Кришна, у сва три света, слободан од потреба жудњи – тако и човек треба да делује независно од користољубивих или пасионираних порива инфериорних елемената свог састава, који су плод и власништво *Prakrti* (приморд ијалне супстанције природе). Учење
Bhagavad-Gita
је превасходно осветљавање метафизичког корена акције, те афирмација категоричког императива делотворности, суверено узвишене над свим условљавањима, по магистралној формули дужности: „Једнако вреднујући задовољство и бол, добитак и губитак, победу и пораз – устај дакле у борбу; тако нећеш прекршити закон." (II, 38)

Своју активистичку егзегезу *Bhagavad-Gita* Тилак подржава и демонстрацијом синтезе апсолутног монизма и дуализма, својствене школи
Samkhya
, која се формирала управо у време стварања
Bhagavad-Gita
. Парадокс те синтезе је је само привидан, јер су у питању два различита момента или ступња јединствене тежње. Језгровито речено, проблем дуализма
Purusha
(не-активни и непроменљиви пол интелигибилне стварности) и
Prakrti
бива разрешен на разини апсолутног монизма, односно одговарајућим путевима трансценденције кроз коју условљавани субјекат постаје субјект условљавања: „Овај

свет (овде) је (моја) инфериорна стварност" – учи Арјуна Кришна – „стога спознај моју другу, супериорну природу која се састоји од живота, о херојy снажне мишице који подржаваш битак овог света." (VII, 5) И даље: „Имајући мене за вођу, природа поређа скуп покретних и непокретних ствари; тим путем (средством), о сине Кнути, свет се одвија и поново се одвија." (X, 9)

Светло изложеног позитивно одређује *maya* као део *karma*, односно панкосмичке акције, у функцији развоја космотворевине. Управо је људска тежња ка спознаји и јединењу са објективним, интелигибилним, полом стварности – доказ и залог његове слободе спрам условљавања или утицаја који потичу из
Prakrti
и
maya
. И тим путем ослобођења човек постаје активни са-учесник космичког развоја, „одвијања света".

„Активистичку" интерпретацију учења *Bhagavad-Gita* Тилак подржава и чињеницом изванредног богатства и хетерогености тумачења тог најпопуларнијег дела индуистичке традиције: „Нема коментатора *Bhag avad-Gita* који није бранио своју омиљену теорију и који није покушао да је подржи показујући како му управо *Bhagavad-Gita* пружа подршку. Закључак који сам из тога извео је да *Bhagavad-Gita* брани извођење акције у овом свету чак и након уједињења са супремним божанством посредством *Jnana* и *Bhakti* . Та акција мора бити извршена ради одржавања кретања света исправним путем развоја који је Космотворац одредио свету до даљег."

Значајан део *Gita-Rahasya* посвећен је осветљавању значаја и значења *Bhagavad-Gita* у огромном обзорју историје етичких доктрина Истока и Запада, од Аристотела, преко хришћанских писаца, до философских праваца модерног доба. Низ компаративним екскурзија Тилак окончава афирмацијом супериорности *ethosa* Кришнине доктрине, те тако *Bhagavad-Gita*

поприма улогу врховног критеријума или арбитра вредновања свих осталих етичких система. Јасно је да у изложеном поретку вредности веома лоше пролазе етике система који негирају метафизички Апсолут и апсолутизују свет настајања, дакле творене условљавањима света материјалне нужности или „режима квантитета”, од хедонизма до материјализма, рационализма, позитивизма, утилитаризма, релативизма, *etc.*
Са друге стране, повољну оцену добијају системи који признају и афирмишу метафизичка упоришта *ethosa*. По Тилаку, етичкој доктрини *Bhagavad-Gita* најближи су Шопенхауер, Кант и Грин са *Prolegomena to Ethics*.

Тилакова компаративна разматрања етичких система не би заслуживала посебну пажњу да су се задовољила увиђањем одбојности и сродности те изражавањем идиосинкразија и симпатија.

Наиме, при критици а-метафизичких или анти-метафизичких етика Тилак далекосежно превазилази стања њихове актуелности или формалне манифестованости, упућен њиховим виртуалностима. Тилак „оживљава” те системе етике перспективама њима иманентне логике, ка коначним консеквенцама: све такве перспективе или логичке пројекције карактерише регресивна тенденција у знаку алијенације од режима квалитета, ка самом дну режима квантитета. Занимљиво је уочити да таква Тилакова опажања потпуно коинцидирају са оним које је европски учитељ апсолутног монизма, Рене Генон, изложио у својим критикама идеја, установа и процеса модерне културе и цивилизације. [7]

Исцрпне поредбе Кантове те Гринове етике са *ethosom* Кришниног учења Тилак окончава језгровитом дефиницијом етичког система *Bhagavad-Gita*: „Жудећи (*vasanatmika*) разум делатника је од већег значаја него његова спољна акција; 2) када је чист (*vyavasayatmika*) разум постао самообузет (*atma-nishta*) и слободан од сумњи те постојан – и практични разум постао је тако чист и просветљен; 3) делатник (

sthitaprajna
), чист је разум, на такав начин, постао постојан и чврст, сам по себи је изнад власти држања; 4) његово држање или власт етичности уздиже се из његовог самопрепознавајућег разума, поставши сувереним те стандард за обичног човека; и 5) постоји само један принцип у облику
Atman-a
који прожима и тело (
pinda
) и космос (
brahmanda
) те
Atman
унутар тела жуди да се оствари (то је ослобођење или
moksha
) његов чист и свеобухватан облик; и када је човек остварио његов чист облик, он стиче самопрепознајућу (
atmanpamya
) визију кроз све створене ствари.”
[8]

ПРИРОДА ТИЛАКОВОГ ПРИСТУПА ТРАДИЦИЈИ

Највиша ослободилачка улога коју је Тилак преузео на друштвеној сцени Индије савршено је потврдила његове идеале изражене кроз осветљавање *ethosa* акције садржаног у учењу
Bhagavad-Gita
. У питању је еминентни пример манифестације темељног начела индоевропског
ethosa
акције који од људи изискује спрегу и јединство мисли и дела, идеја и праксе. Са друге стране, агонска природа Тилака осведочила се и кроз његова истраживања ведске традиције. Под светлом чињенице да је проблем темпоралности или историчности људског бића у средишту индоевропске духовне пустоловине која увек и свуда тежи превладавању свих ограничења времена и простора – Тилакова сусређеност на питања времена и простора примордијалне манифестације језгра ведске традиције поприма и

смисао величанственог метафизичког прегнућа упућеног превладавању постојећих граница спознаје. Дакле, уј вишем смислу, Тилакова истраживачка дела су еминентни изрази борбе против једног облика
maya
који постоји захваљујући људском незнању (
avidya
) или слабости.

Приступајући ведској традицији питањима од наоко секундарног значаја, која само привидно не додирују суштине, дакле проблем „шта" поручује та традиција – Тилак је посредним путем доспео и до средишта њеног значаја. Другим речима, запитаност о „када" и „где" порекла ведске традиције довела је Тилака до оног „шта" ведске доктрине, до открића геофизичке основе велике и јединствене теме индоевропских култура: вечна и тотална борба између сила „светлости" и сила „таме".

За разлику од доминантне истраживачке тенденције, предвођене ауторитетом Макса Милера, која је и старост ведских споменика одређивала превасходно филолошком оптиком – Тилак је предузео спектакуларно проширивање репертоара спознајних средстава, од астрономије, метеорологије, геологије и биологије, до археологије и палеонтологије. У недостатку других спознајних средстава, Макс Милер је трајање циклуса ведске литературе (*Chhanda*, *Mantra*, *Brahmana* и *Sutra*) одредио потпуно произвољно (по 200 година), те је на таквој претпоставци засновао и процену исходишног времена првих облика
Веда
.
Наиме
, како је утврђено да је последњи циклус,
Сутра
, досегао свој коначни облик у IV столећу пре нове ере, Милер је једноставним збрајањем претпостављених трајања формирања циклуса доспео до XII столећа пре нове ере као граничног домета древности ведске литературе.
[9]
Уосталом, о непоузданости филолошке оптике за утврђивање древности и трајања ведских циклуса довољно сведоче налази Маритна Хаига, који је филолошким дедукцијама, те уз помоћ поредби са аналогном периодизацијом старокинеске литературе, закључио да су прве ведске химне настале (или „виђене") у другој половини трећег миленијума старе ере.

Проширивши спознајна средства, примењујући многа сазнања природних наука свога времена, Тилак је изложене границе древности *Веда* померио за неколико миленијума.

Једино значајно ограничење Тилаковог приступа ведској традицији није толико карактеристично за његову спознајну перспективу већ за целину тадашњих индоевропских истраживања: у питању је ограничење својствено натуралистичкој школи, односно њеној склоности да у митовима и фигурама индоевропских пантеона види искључиво кристализације доживљаја, искустава и спознаја природних феномена. Под светлом тековина потоњег развоја све разуђенијих индоевропских истраживања, такво ограничење значења трезора традиције у домен пуког натурализма је потпуно неодрживо: у питању је само једно од мноштва лица кристала нашег наслеђа.

Изванредни значај Тилаковог приступа традицији почива и у чињеници да је он натуралистичке перспективе спознаје развио до крајњих домета, опремљен бројним научним сазнањима која су савршено одговарала управо оријентацији натуралистичке школе.

Полазећи од чињенице да ведска *Samhitas* и *Brahmanas* одликује изванредни ступањ очуваности – због уверења чувара те традиције да су у питању творевине божанског порекла [10] – Тилак је поклонио потпуно поверење садржаним исказима астрономске и метеоролошке, географске и природословне актуелности, сусрећујући своју позорност и запитаност управо ка оним местима литературе која натуралистичка школа (са теоријама пролећа и зоре) није могла ваљано објаснити те ваљано превести. У оба дела посвећена ведској традицији Тилак је пружио низ убедљивих демонстрација немоћи натуралистичке школе и њене филолошке методе која је при превођењу таквих тајанствених места пречесто издавала своје филолошке и граматичке критеријуме да би нејасности учинила привидно јасним те сагласним са догматичном представом о времену и простору исходишта *Samhitas*
.

Неопходно је истаћи да Тилакова дела – премда посредно доказују ограничења филолошке оптике – управо у домену филологије пружају супремну демонстрацију знања и самопрегорности. Са становишта морфологије интелектуалних прегнућа, Тилакова основна спознајна метода је узорни израз традиционалног пута индукције, по дефиницији катедре Јулијуса Еволе: „Приближавање дискурзивног мишљења духовној интуицији у којој се остваривање интеграција и уједињење различитих елемената, сучељених у јединственом значењу и јединственом принципу.” [11]

У суштини, Тилаково дело је магистрални израз индијских пандита, једна од последњих

величанствених манифестација највиших квалитета умне субстанције и есенције, формиране и чуване кроз миленарна душевна, интелектуална и интуитивна прегнућа. У питању је плод чудесног ума, формираног миленарним трудом генерација мудраца, посвећених најстрожим дисциплинама и највишим задацима, од меморисања баснословних трезора светих књига, преко овладавања најсложенијим системима логике, до уздизања космичких мостова између субјективног и објективног пола стварности, између човека и Апсолута.

ОД ОРИОНА ДО АРКТИКА

Прво Тилаково истраживање, изложено у *Ориону*, полази од чињенице обредне функције ведских светих књига. Ако наше излагање прате и неупућени, значај те чињенице неопходно је осветлити појашњењем смисла ведских жртвених обреда, уз помоћ магистралне катедре Пиа Филипанија-Ранконија (Pio Filippani-Ranconi): „За ведске Арије добра дела се састоје у извршавању прописане жртве и на жртви почива сав прописани духовни живот древног Индуса... Жртва претпоставља обредну евокацију и учвршћење космичких принципа, који су, изван човека, силе универзалне Природе, а унутар човека су психо-физичке енергије; те енергије покрећу и чине кохерентном његову телесну структуру. Истинска суштина обредне жртве је консакрација (*diksã*), то јест пренос једне жртве или супстанције од профаног ка сакралном стању. Тај пренос преображава унутрашње стање онога ко га врши или ко налаже вршење, те надасве преображава његов однос са тананим силама које предводе његово постојање. Стога је ведско жртвовање еминентно магијско. Жртва омогућава комуникацију између профаног света ‚чињеница' и светог света ‚енергија'; свештеник, чији је небески прототип (бог) Agni, служи као опуномоћеник приносиоца жртве (*yãjamãna*) и истовремено као посланик богова. Дакле, приносилац жртве је ‚господар' (isa) богова које призива, јер их магијом принуђава на своју вољу."
[12]

Катедра Пија Филипанија-Раконија нам посредно објашњава и смисао својеврсног „техницизма” својственог не само ведским већ и свим еминентним индоевропским облицима религиозности, те општи став Индоевропљана да успех обреда не зависи од вере или пасије већ једино од техничке правилности његове изведбе.

Сад се можемо вратити полазишту Тилакових истраживања: како су ведски обреди били у чврстој спрези са процесима природе и одређеним климаксима годишњег циклуса – они су изискивали од свештеника високе ступњеве астрономских знања. По Тилаковим налазима, ведски
rishi
су знали и разлике између сидералне и земаљске године, те сферички облик планете. [13]
По истом налазу, у најдревнијем слоју ведске религиозности годишњи циклус није почињао зимским солстицијем већ пролећном равнодневицом, када Сунце „прелази” екватор и започиње свој пут преко северне хемисфере, означен терминима
Devaloka
и
Devayana
(„пут богова”, „пут Сунца”), насупрот
Pitraloka
или
Pitrayana
, који на разини тог метагеографског симболизма одговарају јужној хемисфери.

За Тилакова истраживања изложена у *Ориону* од пресудног значаја је налаз ведских исказа конјукција одређених сазвежђа и пролећне равнодневице (дакле почетка древне ведске године), јер се уз помоћ астрономских знања такви искази могу лако датирати. У ведској литератури Тилак је уочио низ посредних и непосредних осведочења конјукција сазвежђа и пролећне равнодневице који одговара покрету пролећне равнодневице преко Ориона до Плејада; такав низ осведочава миленијима дуг ток образовања или „вођења” ведске литературе.

Сидерални секстант омогућава и егзегетска осветљења; примерице, по Тилаку, „полазећи од претпоставке да је пролећна равнодневица била у сазвежђу Орион, ми тиме имамо лако и једноставно објашњење којим три основна божанства хинду-митологије могу бити истражена и одређена у том делу небеса. *Vishnu* представљ а срећна времена
Vasanta
,
Rudra

влада над непогодама, а
Prajapati
, божанство жртви, започиње годину када се сви троје налазе на истом месту. Ту је
Vishnu
одбио
Varaha
(Rig-Veda, I, 61, 7); ту је
Indra
убио
Vritra
и ту је
Rudra
хајкао
Prajapati
, у облику
Yajna
или оном у којем је себе жртвовао. Небески
Gand
, раздвајајући виши и нижи свет, био је, такође, у истом подручју и кроз то подручје поставио је стазу ка пределу
Yama
. Укратко, тријада хинду пантеона била је потпуно представљена у сазвежђу Орион када је пролећна равнодневица била тамо.
Каснији
писци описивали су ту тријаду у облику сазвежђа Пса; након реченог, мислим да нема тешкоће да се препозна та персонификована тријада у Ориону, који има три звезде у глави а крај ногу га прате пси (
Canis
). Било и тешко наћи на небесима неко друго место где су сви ти елементи спрегнути на тако занимљив начин.”
[14]

„Орионску теорију” Тилак је подржао и многим аналогијама на другим путевима индоевропске дијаспоре. Примерице, хеленски Орион потиче од корена који означава појам „почетка”, као што у индуистичком домену *Agrahayani* (који су ту понекад употребљава као синоним за
Mriga
, односно Ориона) дословно означава почетак године.

Тилакова далекосежна и надахнута истраживања подстичу и спремну меморију европског читаоца ка одговарајућим елементима сопственог наслеђа, дакле ка споменицима примордијалног индоевропског јединства. Примерице, Тилакова

подржавања „орионске теорије” налазима повезаности ведске свете прађе и светог ткања са Орионовим опасачем, који такође симболише опасач *Prajapati*, богиње божанских стварања и плодности – евоцирају у меморији европског читаоца низ аналогних кристализација традиције, од Скандинавије до Балкана. У скандинавској традицији, преслица
Frigge
, Одинове супруге и Балдрове мајке, богиње плодности, љубави, бракова и материнства – такође се налази у сазвежђу Орион, које стога ту носи име „Фригин опасач” (
Friggjarockr
).
За
исти поредак сидералног симболизма везано је и предање о германској Brechti која хоће да дванаест „
празних вретена
” протури „
кроз прозор
”, односно кроз „
божји прозор године
”.
[15]
Натко
Нодило тачно уочава да су исту појаву видели и наши прапреци, јер је „
наше име Ориону ‚Бабини штапи’ или ‚Бабина штапка’
”.
[16]

Јасно, у питању је остарела словенска Frigga, односно остарела супруга суверенског бога Вида, те та старост можда указује на древност меморије времена када је пролећна равнодневица падала у сазвежђе Орион и када је прађа његовог опасача потицала од вретена словенске богиње плодности. [17]

Уз помоћ мапе динамике прецесија положаја пролећне равнодневице, Тилак је одредио и датирао четири основна циклуса-периода развоја ведске традиције. Први период, пре-орионски, обухвата време између шестог и четвртог миленијума: то је период у којем ведска традиција још није била кристалисана у нама познате литерарне облике. Други циклус-период, када је пролећна равнодневица била у сазвежђу Орион, прилазећи сазвежђу Плејаде, обухвата период од четвртог миленијума до двадесет петог столећа. у питању је најстарији период-циклус, обележен стварањем многих ведских химни, те основних структура митолошке и религијске традиције. Период од двадесет петог до четрнаестог столећа пре нове ере Тилак означава синтагмом „период Плејаде”. По Тилаку, тај период карактерише слабљење меморије значења порука ведске традиције, што изазива снажне и велике покрете промишљања и егзегетских осветљавања

наслеђа. Један од одговора на изазове слабљења меморије је предузеће скупљања те сврставања наслеђа, *Samhita*, у систематске књиге. То је и период *Taittiriya Samhita* те многих
Brahmana
. Последњи период траје од шестог столећа пре нове ере до будистичке реакције на изроћавање брахманизма; обележен је стварање
Sutra
и ванредним развојем дискурзивног мишљења, те установљењем многих
darshana
,
односно различитих спознајних погледа на ведско наслеђе.

„Орионску" визију развоја ведске традиције Тилак је знатно изоштрио и поправио на путевима следећег истраживања, неупоредиво далекосежнијег и замашнијег, које га је одвело арктичкој прапостојбини исходишта *Веда*. У истраживању под насловом *The Arctic Home in the Vedas*
, Тилак је знатно проширио и репертоар спознајних средстава, од геологије до археологије, те су прва поглавља његовог дела нека врста
compendiuma
одговарајућих, савремених, научних сазнања, што омогућава читаоцу да се упозна не само са врлинама Тилакових оптика, већ и са историјом и особинама геофизичких услова живота у поларним и околополарним областима. Уједињујући таква „спољна" осветљавања ведске традиције са оним „унутрашњим", изведеним најстрожом филолошком методом „индекса појмова" (
Bergainge
) – Тилак је остварио јединствену визију којом је прозрео примордијални, арктички, завичај ведског народа те Индоевропљана. Са том интегралном визијом Тилак је откривао и повезивао сродне или истоветне исказе меморије примордијалног завичаја у низу индоевропских култура, те их је кроз таква сучељавања међусобно осветљавао и разјашњавао реконструишући опште пра-памћење арктичких услова живота и катастрофалне глацијације која је разгнала Индоевропљане ка различитим и миленијима дугим путевима дијаспоре.

Следећи спознајне перспективе натуралистичке школе, Тилак је у ведској литератури уочио безброј осведочења природних феномена које није могуће објаснити теоријама зоре или пролећа, већ једино његовом, арктичком, теоријом. Примерице, са натуралистичког становишта, опис свете планине Меру из *Махабхарате*, честе евокације шестомесечног дана и шестомесечне ноћи, призоре зоре или свитања који круже око хоризонта, или фигуру бога Индре што носи небеса на врху јарбола те их обрће као точак – није могуће привести другом до арктичком искуству.

Наш сажети приказ можемо закључити судом да је Тилак својим смелим а убедљивим и неоспореним истраживањима пружио не само једну спектакуларну теорију времена и простора прапостојбине ведске традиције, већ и величанствено осведочење примордијалног јединства Индоевропљана.

КРИТИКА ПРЕД ТИЛАКОВИМ ДЕЛОМ

Пре него што симболички изразимо захвалност Локомањи Махарају Тилаку на даровима, неопходан је један *intermezzo* који ћемо испунити осврtом на однос критике спрам „орионске" и „арктичке теорије". Јединственост Тилакових теорија изражена је и јединственошћу њихове рецепције у амбијентима академске критике; премда те амбијенте карактерише истрајни дух жестоких полемика и поводом питања од микронских димензија значаја и значења – Тилакове теорије, макроскопских размера, нису до данас доживеле ни једно озбиљније оспоравање.

Ипак, изостале су и позитивне те конкретне последице Тилакових открића у развоју индоевропских истраживања. *Summa summarum*, само је појава студије *Орион* изазвала јасне изразе позорности стручњака, те подршку многих врхунских ауторитета тог времена, од Max Müllera, преко Whitneya и Jakobia до Bloomfielda.
Исповедајући
априорну скепсу коју је продубљена лектира Тилаковог дела преобразила у потпуно поверење, јер га је оно „убедило по свим суштинским питањима" – др Maurice Bloomfield је луцидно наговестио будућност Тилакових налаза, те дубоке разлоге њихове (привремене) пострањености: „Историја, тај хронични поправљач, имаће неуобичајено пуне руке посла да би асимиловала резултате Тилакових открића и подесила њена средства према новим перспективама."
[18]

Усвојивши bloomfieldovsku алегоричност, могли бисмо рећи да титански терет студије *The Arctic in the Vedas*

заправо потире и сахрањује постојећу историју те изискује рађање нове учитељице живота, потпуно друкчијег кова и учења. Пред величином таквих захтева и чудесношћу нових перспектива које је отворила „арктичка теорија" – академска критика је дословно занемела. Снагу изазова Тилакових теорија одмерава деценијама дуго ћутање индолога, немоћних да оспоре, али и да усвоје њихове револуционарне перспективе спознаје истине, које очито очекују смелост будућих генерација истраживача. Недостатак смелости угледници академске културе бар симболично искупљују осећањем за етикецију: у приказима ведских исходишта, помен Тилакових теорија, као плаузабилних алтернатива, постао је скоро конвенционалан знак научне објективности.

Основни изговор за уздржаност академске културе пред фасцинантним перспективама Тилакових открића је недостатак материјалних, археолошких доказа постојања арктичке цивилизације и културе. Наиме, за свест модерног човека, прожету разноврсним демонијама режима настајања и нестајања, материје и квантитета, непојмљиво је да може постојати цивилизација, те одговарајућа култура, која своја битна осведочења не поверава трајнима материјалима. Са друге стране, ако материјални трагови арктичке цивилизације и културе постоје – они су дубоко скривени под „вечним ледом". Ипак, ако је таква цивилизација те култура постојала, онај је зрачила своје утицаје макар на околне просторе, у домену умерене климе, где бисмо морали срести бар неке њихове трагове и споменике. Међутим, постојање таквих трагова и споменика је посредно и одлучно порицала најпопуларнија и најистрајнија археолошка теорија (данас можемо рећи: заблуда) о временима и правцима цивилизацијских процеса. По тој теорији, „дифузионистичкој", сви велики праисторијски споменици Европе, од Стоунхенџа до Винче, одају посредни или непосредни утицај блискоисточних и источномедитеранских култура, те им временски услеђују.

Ту значајну препреку за усвајање Тилакове теорије уклонило је откриће изванредно прецизног средства за одређивање старости праисторијских споменика: радиокарбон 14. [19] По суду Colina Renfrewa, „то откриће је разорило сложени систем међузависних хронологија [20] који је обезбеђивао основу за највећу грађевину археолошких студија: теорију културних дифузија... Револуција у хронологији показује да су мегалитске гробнице Европе и металургија Балкана старији од претпостављених медитеранских прототипова."
[21]

Применом радиокарбона 14 такође је утврђено да ни споменици мегалитске културе нису дела егејских неимара (како су тврдили заступници „дифузионистичке теорије") већ да су за миленијум старији од егејских монумената. „Сада је јасно и да су мегалитске гробнице биле дизане у Великој Британији пре четвртог миленијума, дакле читав миленијум пре монументалне архитектуре источног Медитерана и око хиљаду пет

стотина година пре уздизања пирамида. Порекло тих европских обичаја и споменика треба тражити не на Блиском Истоку већ у самој Европи.”
[22]

Дакле, ако „дифузионистичка теорија” има неке основе – онда су правци дифузија потпуно супротни од предуго претпостављаних; процеси цивилизовања света текли су од Европе ка Блиском Истоку, од севера ка југу. То је и глобални правац индоевропских освајања и миграција. Уосталом, у најразвијенијој блискоисточној цивилизацији старог доба, у цивилизацији Египта, поред елемената „хтонске” традиције (који ће касније преовладати кроз тријумф култа Озириса те „демократизацију” посмртних путева, уз уклањање свих испита херојства) уочљиве су бројне, доминантне, кристализације индоевропских тема и структура, од наглашене трипартитности друштвеног поретка и „соларне” религиозности те уранских праваца метафизичких реализација људског елемента, преко драматизација дуализма ред–хаос или светлост–тама и типично индоевропских облика космостварања, до трагова управо арктичког календара. Већ први споменици египатске цивилизације и културе осведочавају високи ступањ развоја, уздижући се напречац, из празнине, без претходница и континуитета, што нас уверава да је у питању један „увоз”, дело страних освајача. Извесно је да је тај „увоз”, због разлога о којима можемо само да нагађамо, интегрисао елементе домородачке културе, о чему сведоче бројне непомирљиве противречности те доктринарне некохерентности које садрже и први, дакле најстарији и пресудни, слојеви староегипатског цивилизацијског чуда и његове традиције.

ЈЕДАН НИЗ ЕВРОПСКИХ ИНТУИЦИЈА АРКТИЧКЕ ПРАДОМОВИНЕ

За симболични узвраћај захвалности Lokomanya Maharaju Tilaku на даровима изабрали смо евокацију једног низа европских интуиција арктичке прадомовине Европљана те Индоевропљана.

Већ нам Херодот пружа сведочанство о једном хеленском претходнику Тилака на

путевима спознаје арктичке прадомовине, о Аристеју са Проконеса који је – надахнут Аполоном те предањем о његовом хиперборејском завичају, где одлази сваке зиме – кренуо трагом хиперборејског бога, доспевши до Иседоније. По Херодоту, у својим песмама Аристеј је учио да „иза Иседоњана станују Аримпаси, људи са једним оком,
[23]
а да су даље иза њих орлови, чувари злата, а још даље од ових, све до морске обале, станују Хиперборејци”.
[24]
Под светлом индоевропске симбологије, у тим орловима и њиховом злату – из несачуваних
Аримпаских песама
Аристеја – можемо лако препознати обележја соларности и примордијалности хиперборејске прадомовине, која је, транспозицијом простора у време, повезана са митским „златним добом”.
По
низу хеленских меморија, из те хиперборејске прадомовине Ахајци су донели култ Аполона, а по традицији коју преноси Плутарх, у арктичким пределима – где Сунце залази само један час дневно током читавог месеца и где ноћ није тамна већ слична сумраку – снива Кронос, бог златног доба.
[25]

И у Херодотовом сведочењу да су Хиперборејци своје заветне дарове, увијене у пшеничну сламу, слали, штафетно, од народа до народа, од крајњег севера Евроазије до хеленског југа и острва Дела (IV, 33) – можемо јасно препознати једну кристализацију меморије индоевропских миграција или преноса примордијалних вредности. За успомену на смрт хиперборејских девојака које су први пут донеле дарове, „делске девојке и момци секу своју косу; уочи свадбе одсеку девојке себи један прамен косе, обавијају га око вретена и стављају на гроб... а сви момци са Дела омотавају прамен косе око једне зелене гранчице и такође стављају на гроб.”
[26]
Изложени ритуал одлагања праменова косе недвосмислено припада симболизму афирмације учешћа у хиперборејској традицији, те верности њеним вредностима. Поменути житни омотач у који су положени хиперборејски дарови јасно симболише вечност тих вредности.

И у касној хеленској те римској традицији налазимо бројне евокације хиперборејске земље вечне светлости: *Thule ultima a sole nomen habens*. О веродостојности те меморије сведочи и чињеница да исту Тулу (Thule) налазимо у бројним традицијама преколумбовске Америке. И тамо је Tulla или Tullan митска „
земља Сунца
”, која се налази на „
далеком Северу

”, код „
великих вода
”, одакле потичу племена Нахуа, Астека и Толтека. Толтеци су и средиште своје империје назвали Тула, по општем традиционалном обрасцу транспозиције топонима или имена сакралне географије.
По
једној легенди племена Квике, из Централне Америке, његови преци су предузели пут повратка ка прадомовини, ка земљи вечне светлости, али су је нашли под ледом и у тмини, без Сунца.
[27]

Јасно је да се изложене изоморфије не могу објаснити теоријом дифузије, услед непостојања ма какве везе између хеленског и праамеричког света. Извесно је само да племена преколумбовске Америке потичу из Азије,
[28]
те да је њихова миграција била изведена најкасније у осмом миленијуму, дакле при крају последње глацијације која је заледила Берингов мореуз, омогућивши прелаз. У питању је иста глацијација која је, по Тилаку, покренула прве велике таласе индоевропских миграција.

По учењу Ренеа Генона (Rene Guenon), „име Тула дато је прилично различитим областима јер се и данас налази у Русији, као и у Централној Америци, [29] без икакве сумње мора се мислити да је свака од тих области, у мање или више удаљеним епохама, била седиште спиритуалне власти као еманација оне примордијалне (дословно поларне) Туле... Реч *Тула* у санскриту значи *вага* и посебно означава зодијачки знак тог имена; али, по кинеској традицији, звездана Вага је првобитно била сазвежђе Великог Медведа.
То
опажање је од највећег значаја, јер симболизам који се везује за Великог Медведа је природно и на најужи начин повезан са симболизмом Северног пола.”
[30]

У перспективама евроазијских аналогија, славном Пиндаровом учењу да пут ка Хипербореји не води „ни по земљи ни по мору” – одговара учењу Li-Tzea о дивној арктичкој земљи до које се „не може стићи ни бродом, ни колима, већ једино летом духа”.
[31]
У

том духу пра-меморије, по учењима тибетанских лама, почива митска света земља традиције,
Shambala
, коју иста традиција одређује у правцу далеког севера.
[32]

Сећања на хиперборејску, арктичку, прадомовину традиције нагло су избила и оживела у сумраку римске империје, кристалисана око култа „непобедивог Сунца”, *Sol invictus*
, на упориштима последње одбране идеје Рима, оснаживане надом да ће хиперборејски Аполон инаугурисати ново златно доба Рима.
[33]
Тако је Констанције Хлор предузео поход ка британским острвима не само да би тамо потврдио ауторитет идеје Рима већ и да би „
досегао најсветију земљу, најближу небу
”, те контемплирао „
дан скоро без ноћи
”.
Та
хиперборејска меморија просијава кроз иконографију реторике која је окруживала императора Константина, хвалећи његову предодређеност за улогу спасиоца империје и врлине његовог порекла, јер је рођен „
најближе боговима
”, односно на северним границама земље; на северу, по истој апологији, „
Сунце не залази
” и тамо се налазе светија места од медитеранских, јер су „
ближа небу
”.
[34]

И у култури средњовековља сачувани су бројни рудименти прасећања на северну колевку европских народа; по Јорданесовој историји Гота, те арктичке области су „quasi officina gentium aut certe velut nationum”.

Међу претходницима на путевима Тилакових истраживања индоевропске прадомовине истиче се фигура астронома последњег француског краља, Jean Sylvain Baillya (1736 – гиљотиниран 1793). Можемо само жалити што Тилак није знао за размишљање краљевског астронома над неким древним индијским астрономским мапама које су му доносили мисионари и путници из Индије. Са великим изненађењем и запитаношћу Bailly је мислио да су у питању астрономске опсервације неког „непознатог народа”

(претпостављао је Атлантиђана), на путевима миграције од крајњег севера ка југу. Занимљиво је да су ти налази и краљевског астронома подстакли да истражује натуралистички смисао драма бројних митолошких фигура, од староегипатске, преко хеленске, до скандинавске, од Озириса, преко Просперпине и Адониса до Freyje и њеног супруга. У свим тим митолошким исказима традиције Bailly је умео да спозна јасне трагове сећања на арктичку прапостојбину: „Када ујединимо те традиције, често мутне и конфузне, са запањеношћу опажамо да оне све теже истом циљу, који њихова исходишта поставља на север.” [35]

У епохи тријумфалног полета модерне цивилизације и културе те скоро општих, еуфоричних надања у испуњење обећаних благостања, Фридрих Ниче (Friedrch Nietzsche) надахнутим метафорама хиперборејске самобитности изражава своју пострањеност и ослобођеност од модерних илузија: „Погледајмо се у лице! Ми смо Хиперборејци – добро знамо колико по страни живимо. ‚Ни по земљи, ни по мору нећеш наћи пут који води Хиперборејцима’: већ је Пиндар то знао о нама. С оне стране севера, леда и смрти – тамо је наш живот, тамо је наша срећа... Открили смо срећу, познајемо пут, нашли смо излаз из лавиринта старог читаве миленијуме. Ко би га иначе нашао? Модерни човек можда? - ‚Не знам куда идем ни откуда долазим’ – уздише модерни човек. Од те модерности смо се разболели – од гњилог мира, од кукавичког компромиса, од све нечистоће модерног *да* и *не*.”

И наш Милош Црњански, трагајући читавог стваралачког живота за идеалним завичајем, [36]
долази, коначно, међу Хиперборејце: „Док сам обилазио Шведску и Норвешку, био сам уобразио да тамо идем да видим земље у социјализму, напретку. Али то није било тачно. Сад, када се онамо враћам у сећању, видим да сам тамо ишао зато што ме је нешто неодољиво вукло према далеком северу...
Мене
те везе Европе, Азије и Америке теше као неко мирно, бистро, плаво море кроз које корачам, лагано одлазећи према северу, у Хипербореју.
[37]

Већ смо у *Мапи (анти)утопија* [38] истакли смисао Хипербореје у погледу на свет Милоша Црњанског: она је идеални, позитивни пол стварности од кога се њени доминантни процеси самоуништења и изроћавања удаљавају, ка дну катастрофе. Овде свет улази у рат – а тамо, у Хипербореји, влада вечни мир; овде тама пада по споменицима европске културе које јунаци *Код Хиперборејаца* обилазе и опраштају се од њих, као да их последњи пут виде – а тамо „*поларно Сунце не залази ни ноћу*”. Управо та анти-утопија, Хипербореја и њено „непобедиво Сунце”, чини снагу којом

Црњански одолева силама таме и разарања модерне Европе. У сред припрема за европски грађански рат, у коме ће се сукобити братски народи, потомци Хиперборејаца, Црњански мислима и сновима одлази у Хипербореју, „
под вечним Сунцем, у вечној радости, вечној срећи
”. Хипербореја је и супремна „
веза међу народима и земљама
”, јер „
све нам, каже Вергилије, долази из тих северних земаља, од Хиперборејаца
”.

У XX столећу, Црњански није усамљен у својој хиперборејској жудњи; он припада неком тајном братству које окупља и људе акције и људе контемплације, од поларних истраживача до песника и мудраца. Велики поларни истраживач Charet исповеда дубоки разлог пустоловних предузећа када каже да „изнад северног круга нема више Француза, Немаца, Енглеза; тамо су само људи”. Ту идеју продужава Ернст Јингер (Ernst Jünger): „Носталгија за северним полом у XIX и XX столећу подсећа на трагања за философским каменом, јер је Поларни круг такође Апсолут у коме не може опстати ни једна диференцирана већ само примордијална (оригинална) снага.”
[39]

Носталгија за нашом хиперборејском прадомовином је и носталгија будућности; она је снага која долази из далека и далеко смера, саоне стране хоризонта крајњих исхода ове наказне, тровачке и лихварске „модерне цивилизације” и њене поткултуре, њених култова и идолатрија демона и фетиша економије настајања и нестајања, њених система „либералног” или „државног” капитализма. Историјско искуство нас учи да је демонија економије и капитализма своју моћ стицала експлоатишући и подстичући националне и друге разлике које припадају свету пуких контигенција. Стога су перспективе хиперборејске или индоевропске спознаје самобитности и оригиналности, са оне стране светова историјских контигенција, еминентни путеви ослобађања од опсена и условљавања „мрачног доба”, *kali yuga*, или „доба калуге”, у знаку доминације демоније економије и капитализма.

Својим делима Локомања Махарај Бал Гангадхар Тилак пружио је величанствени допринос спознајама индоевропске самобитности, педагошки демонстрирајући суверенску методу превладавања таме незнања и привида, по формули древне мудрости: „*Не бори се против мрака – упали светлост*.” Тилак је надахнуто осветлио јединствено, над-историјско, исходиште, упориште и одредиште нашег погледа на свет, те смисла наше акције у свету. Хиперборејско упориште, идеално и неосвојиво, недостижно је за нихилистичке силе и мржње, отрове и прљавштине демоније економије те њене модерне цивилизације и културе. Хипербореја је наша идеална домовина у којој

је укорењена традиција чији нам дарови осмишљавају, оснажују у упућују живот овде, у туђини.

Они који у овој лихварској и трговачкој, „модерној”, цивилизацији не могу препознати свој дом – захваљујући Тилаковим лекцијама могу спознати највише разлоге свог непристајања, свог странствовања у овом свету, свог непоколебљивог отпора: чини их различитим и идеално издвојеним управо сјај оног хиперборејског „непобедивог сунца” које блиста и у њиховим грудима. [40]

На овом месту нашег излагања очитује се органска повезаност Тилакове „арктичке теорије” и његових егзегеза *Bhagavad-Gita*, спрега Хиперборејаца и етоса акције: прадомовина Индоевропљана је и идеална школа космичког етоса. Дакле, из наслеђа те школе космичког етоса потиче осећај странства у модерном свету, свету који почива на анти-етичким принципима. По еминентним учењима индоевропских традиција, читав свемир почива, идеално, на етичком закону склада између преузетих улога и извршења, мисли и дела. Стога и људска дела идеално почивају на том етичком закону и нису покретана користољубљем, како налажу и верују жреци модерне демоније економије. Са становишта индоевропског погледа на свет, корисно је само оно што потврђује или унапређује вредности човека, што изражава космички закон етоса спознаје и акције, те су стога истинољубље и частољубље најкорисније дела. Свака лаж и свако издајство части или врлине изазивају слом неког дела структуре човека и то је управо пут капитулације људског елемента коју судбина модерног човека јасно осведочава. Уосталом, та капитулација је очита и у домену крајњих, материјалних, последица: у модерној цивилизацији, која је изгубила смисао за етику, људи масовно умиру од *унутрашњих*
узрока, док су у претходним цивилизацијама углавном умирали од спољашњих узрока или старости; умиру од можданих или срчаних „удара”, од прскања крвних судова, од расула поретка (рак) или слома имунолошког система (сида)...

Додуше, природно је и разумљиво да већина људи, са основе друштвеног поретка, дела подстицана тежњом за материјалном коришћу, али у нормалним друштвима такве тежње никада не преовлађују, нити се изрођавају, јер су ограничене те неутралисане општим духовним тежњама које потичу од еминентних мањина. Међутим, модерна цивилизација је принцип користољубља и његове демоне извела на врх друштвеног поретка, заједно са класом мешетара, последњом класом у индоевропском друштвеном устројству, као и славној меморији тог устројства, Платоновој *Држави*. Тај чудовишни преокрет је најнепосреднији узрок „криза” и „катастрофа” које преживљава модерно човечанство покретано активизмом псеудо-фаустовског духа. Под светлом традиције, посебно *Bhagavad-Gita*
те надахнуте Тилакове егзегезе њеног етоса акције, јасно је да зло не почива у самом

активизму већ у циљевима.

POST SCRIPTUM, ЗА ДОМАЋЕ ЕТНОЛОГЕ

Надамо се да ће појава српског превода Тилаковог дела подстаћи способне домаће етнологе да преиспитају народне трезоре традиција нашег паганства под светлом „арктичке теорије". Додуше, са доктринарног становишта, садржаји тог трезора нису првокласног квалитета, јер је у питању традиција одржавана у домену треће функције, уз одговарајуће цензуре или неразумевања, закрпе и изобличења. На жалост, ми не располажемо словенском и илирском традицијом која изравно потиче из радионица прве и друге функције: она је изгубљена под ударима конверзија, војни, геноцида, те вишевековног ропства. Коначно, није било ни среће да се роди неки надахнути ерудита попут Snorri Sturlusona, који би умео да сачува такву еминентну и најверодостојнију традицију. Упркос изложених недостатака, народни трезори традиције садрже ванредно богатство тема и фигура индоевропске културе, како су то већ уочили бројни истраживачи, из златне и ненадмашне епохе наше етнологије, од Нодила до Чајкановића.

У индоевропском трезору вредности, српска и хрватска народна традиција истичу се доминантношћу теме истрајне и универзалне борбе сила светлости и сила таме. Са натуралистичког становишта, доминантност и драматичност садржаја те теме не могу на задовољавајући начин бити објашњени теоријама зоре или теоријама пролећа. Бројни народни изрази истрајног и жудног народног очекивања Зоре – која често касни, бива отимана од сила и принчева таме, те дуготрајно заточавана у „подземљу" – никако не одговарају искуствима соларних циклуса својственим балканским или средњоазијским географским ширинама. Примерице, у хрватском предању *Отмица и спасавање Зоре*, троглави господар подземља уграбио је Зору и „
Зора више није свитала; људи су седели у мраку и хладноћи, не обављајући своје послове, а Зора се једнако опирала Црнобогу, не хотећи да му постане невеста. Буктиња коју је последњег јутра испустила угасила се у језеру, а тако се од туге гасила и сама светлосна богиња.
" Соларни јунак-ослободилац, Сванимир, затиче у свету там(ниц)е „

Зору све бледу и посусталу, утонулу у тежак сан
”.
[41]

Мислимо да је несумњиво како такве и бројне сличне драме јужнословенских предања натуралистичка оптика може привести једино искуствима арктичких услова живота, где се зора жудно ишчекује месецима и где свитања трају недељама. И опис града Свитогора, у који се победоносно враћа соларни херој Сванимир, садржи, можда, древну меморију арктичке или хиперборејске „вечне светлости”: то је град „*који не зна за ноћ, јер у њему влада вечна светлост*
”.

Тилаково „арктичко” осветљавање периода из *Taittiriya Samhita*, где се описују кружења тридесет фигура Зоре око поларног хоризонта, евоцира нам једну српску персонификацију Зоре, из
Женидбе Тодора од Сталаћа
, која „
златом везе све по чистој свили
”, међу
„тридесет девојака
” што „
бело платно беле
”.
[42]
У тим сликама и призорима, јасно је, такође, да танани и дуготрајни „златни” вез те истрајно бељење белог платна симболишу веома дуга свитања. Излишно је додати да је тако дуга и људском оку драгоцена свитања могуће видети једино у поларним и околополарним пределима.
Тих
тридесет кристализација свитања срећемо и у једној босанској песми о борби два соларна хероја: „са два мача зелена од једнога скована ковача”, против Лећанина бана и „лећанских црних Лаћмана”.
[43]
Тај Лећанин бан је претходно „дванаест пута на мејдан изашо – погубио дванаест капетана” и „тринаестог Здринића”. Један од двојице хероја већ се претходно борио против Лећанина бана: „седам пута на мејдан изашо – све на њему мејдан остануо”. Борба се води на „Вртнику планини”, на којој гори „тридесет ватара”. У надахнутој егзегези ове песме, Натко Нодило је тачно уочио да погибија дванаест капетана и тринаестог Здринића симболише годишњу пропаст видила и сунчаних богова од зиме, као што је тачно одредио да седмоструки излазак на мегдан једног соларног хероја означава циклус „напредних и благодатних месеци” године, премда тај циклус може означити и онај месецима дуги поларни „дан”. Међутим, потпуно неуверљиво изгледа

његова тврдња да Вртник планина симболише зимски солстиције „
уз пратњу својих тридесет дана јануарских
”, јер би с обзиром на децембарски положај солстиција таква пратња требало да буде бројнија да би обухватила јануар. Уосталом, таква пратња нема никаквих потврда у ужој или широј индоевропској традицији. Стога смо склонији да Вртник планину и њених „тридесет вратара” тумачимо под светлом „арктичке теорије” Тилакове: Вртник планина (попут Меру) света је планина, консакрирана меморијом арктичког светог простора прадомовине, око чијег хоризонта се врте, круже, тридесет дана свитања, тридесет сестара зоре из
Taittiriya Samhita
.

Иначе, у ремек-делу наше индоевропеистике, у *Старој вери Срба и Хрвата*, Натко Нодило је успешно изложио бројне спреге између ведских Ashvina, хеленских Dioskura и наше браће Појезде и Пријезде, као и аналогије или изоморфије њихових борби против суверене таме а за светлост, за ослобађање Зоре.
Ипак
, Нодило није успео убедљиво разјаснити бројна сведочења народних предања о дугим заточеништвима соларног јунака „доле”, где „нема ни Сунца, ни Мјесеца, ни бијела данка ни јунака”,
[44]
и која трају некад дванаест месеци, а понекад и четири године. Наиме, Нодило је, у недостатку „арктичке” интуиције, могао претпоставити једино да су тих дванаест месеци тамновања дванаест ноћних часова те „ако је витешки брат замркнуо у ‚четвртој години’, тиме је, ваљда, речено да замрче у четвртој чести дана...” Под светлом „арктичке теорије”, ти бројни искази о вишемесечним или дугогодишњим тамновањима јужнословенских Диоскура те Зоре и њених пратиља у свету подземне таме (јужне хемисфере) пре сведоче о истрајној меморији услова живота у поларној и окополарној прадомовини Индоевропљана, дакле и Словена. Можда и честе слике „стаклених брда” (што доносе несрећу) и „скамењене краљевине”, које нам пружа народна традиција, такође чувају меморију на катастрофалну глацијацију примордијалног завичаја? Можда и упориште борбе српских Dioskura или Ashvina, Појезде и Пријезде, „Небојша кула” и „Стојни Биоград” припадају поретку индоевропских тврђава, последњих одбрана од таме и зиме, које се протежу од скандинавске, преко иранске, до ведске традиције?

То су само неке од бројних могућих плодоносних запитаности које изазива Тилаково дело, отварајући ванредне самоспознајне перспективе ка истинама са оне стране круга настајања и нестајања. **<**

(Овај текст први пут је објављен као предговор за српско издање Тилакове *Арктичке прадомовине веда*
, превод Милан Младеновић, библиотека „Исток-Запад”, уредник Драгош Калајић, НИРО „Књижевне новине”, Београд, 1987)

Објављено: четвртак, 21. јул 2016, 16:51h

Напомене

1 Примерице, у најстаријим упанишадама суверени и витезови често упућују свештенике (*брахмане*) у знања о *атману* и технике ослобађања од бола (*Chandogya-upanisad* , VII, VIII), те у знања о
Брахману
, објективном полу стварности (
Brhadaranyka-upanisad
, II). На другом крају континента индоевропских култура, у скандинавској традицији, Један је не само врховни суверенски бог, те врховни војсковођа, већ и врховни учитељ мудрости, поседник свезнања и свесећања.

2 У Vishwanath Prasad Varma: *The life and phiklosophy of Lokomanya Tilak* , Agra 1978.

3 У Vishwanath Prasad Varma: *нав. дело.*

4 У анексу издања енглеског превода *Sriman Bhagavadgita-Rahasya*, Б. Г. Тилака.

5 B. G. Tilak: *Sriman Bhagavadgita-Rahasya*, Poona, 1936.

6 Из Тилаковог предавања, синтетичког приказа *Sriman Bhagavadgita-Rahasya*, одржаног у Амравати, 1917. У Vishwanath Prasad Varma: *нав. дело.*

7 B. Rene Guenon: *L Crise du monde moderne*, Paris 1927; *La Regne de la quantite et les signes des Temps*, Paris, 1945.

8 Б. Г. Тилак: *нав. дело.*

9 B. Friedrich Max Müller: *A History of ancient sanskrit literature*.

10 Трагове истог схватања природе еминентних дела традиције налазимо и у европској антици, где је одсутна (модерна) идеја о уметничком делу као једино људској творевини и где су високовредна дела била укорењена у божанској сфери те приписивана „божанском надахнућу". Далеке одјеке изложене традиције садржи и романтичарска „дивинизација" уметника, као заменика повученог и умрлог демијурга.

11 Julius Evola: *Revolta contro il mondo moderno*, Roma 1969.

12 Pio Filippani-Ronconi: *Magia, religioni e miti dell' India*, Roma 1981.

13 Таква знања садрже и најстарији писани споменици европског домена индоевропске традиције, како сведочи Хомер и поједини аспекти предсократовске филозофије природе.

14 B. G. Tilak: *The Orion*, 1893.

15 Jakob Grimm: *Deutsche Mythologie*.

16 Натко Нодило: *Стара вјера Срба и Хрвата*, Сплит 1981.

17 Сличне аналогије можемо опазити и у домену симболизма сазвежђа Плејада: у ведском систему, Плејадама председава бог огњеног елемента, Агни, док српско и хрватско име истог сазвежђа, *Влашићи*, очигледно потиче од *Vološžara*, од жара старословенског бога Волоса.

18 Dr Maurice Bloomfield у допису од 22. фебруара 1894, поводом осамнаестогодишњице John Hopkins University; у Ram Gopal: *Lokamanya Tilak*, Bombay – New Delhy 1956.

19 B. Willard F. Libby: *Radiocarbon dating*, University of Chicago Press, 1952.

20 До употребе радиокарбона 14, археологија се углавном користила строегипатском хронологијом као референцом при датирању европских праисторијских споменика. На истој основи почивала је и најпопуларнија теорија, дифузионистичка, са одговарајућим системом међузависних хронологија, која је исходиште дифузије културних и цивилизацијских таласа видела у Источном Медитерану. По екстремним погледима дифузионистичке теорије (Sir Grafton Smith), чак су и преколумбовске цивилизације Централне и Јужне Америке потицале из Старог Египта.

21 Colin Renfrew: *Carbon 14 and the prehistory of Europe*, у *Old World Archaelogy*, San Francisco 1972. Види такође: Colin Renfrew:

Colonialism and Megalithismus
, у
Antiquity
, том 41, бр. 164, 1967; Colin Renfrew:
The Autonomy of South-east European copper age
, у
Proceedings of the Prehistoric Society
, том 35, 1969; Colin Renfrew:
The Tree-ring calibration of radiocarbon: an archeological evoluation
, у
Proceedings of the Prehistoric Society
, том 36, 1970; Ingrid U. Olson:
Radiocarbon variations and absolute chronology
, у 12
o
Nobel Symposium
, Uppsala University, 1970.

22 Colin Renfrew: *нав. дело.*

23 „... зовемо их скитским називом *Arimaspi* јер *arima* ’ на скитском језику значи *једа*
н а
спу
значи
око
.” (Херодот,
Историја
IV, 27) Наравно, Херодотова етимологија је потпуни промашај. Светлост староиранске лексике омогућава нам спознају исправног значења имена „Arimaspi”: „
Aryannaaspa
” = „
Арији који воле коње
”. Помен Arimaspa налазимо и код Есхила (
Prom. inc.
, 805), те код римског ерудите Aulo Gelia (Noctes Attcae, IX, 4), премда је мало вероватна његова тврдња да је имао изравни увид у дело Аристеја са Проконеса јер се његов извештај, штурији, не разликује од Херодотовог, те га понавља и у погледу изложене етимологије имена Arimaspi.

24 Херодот: *Историја* , IV, 13.

25 Плутарх: *Defacie in orbe lunae*, XXVI.

26 Херодот: *Историја*, IV, 34.

27 В. Јулијус Евола: нав. дело, II, 3, где је пружена синтетичка слика обимне документације изложене теме.

28 Један од пресудних доказа миграционих процеса народа преколумбовске Америке пружа особеност крвне слике њихових потомака, где доминира група 0 (прва миграција), уз примесе (10-15 одсто) групе А (друга миграција). В. Arthur Ernest Mourant, Ada C. Kopeč и Kazimiera Domaniewska-Sobczak: *The ABO Blood Groups; comprehensive tables and maps of world distribution*, Oxford 1958.

29 О истрајности митске Туле у меморији народа Централне Америке сведочи и побуна племена Цуна, 1925, када је покушало да успостави независну републику звану *Tule*. (По „Journal des Debats", од 22. јануара 1929, Paris; у Rene Guenon: *Formes traditionnelles et cycles cosmiques*, Paris 1970)

30 Rene Guenon: *Le Roi du Monde*, X, Paris 1927. Изложену проблематику занимљиво осветљавају налази пионирских истраживања наше етноастрономије; по Владимиру Јанковићу, „за сазвежђа *Рало* или *Ралци* до сада се веровало да су то неки од назива за *Велики Медвед*, али на терену се показало да људи под тим именима подразумевају део сазвежђа *Орион*. *Теразије (Вага)* спомињу се у етнолошкој литератури, али нису идентификоване. У ужичком крају тим називом се такође означава део сазвежђа *Орион*." (У „*Рало*

” за
Орион
, „Галаксија”, бр. 177, Београд 1987)

31 Li-Tze, II

32 Edwin Bernbaum: *The Way ti Shamhala. A search for the Mythical Kingdom beyond the Himalayas* , New York 1980.

33 Вергилије: *Ecloge* , IV, 5-10.

34 Eumen: *Panegir. p. Const. August.* , VII.

35 Jean Sylvain Bailly: *Lettres sur l’ancienne histoire de l’Asie pour servir de suite aux lettres sur l’origine des science, dressees a M. de Voltire par M. Bailly* ,
Londres-Paris 1779. Види такође, од истог аутора:
Histoire de l’astronomie ancienne depuis son origine jusqu’a l’etablissment de l’Ecole d’Alexandrie
, Paris 1775.

36 В. у Драгош Калајић: *Значење Хипербореје* , „Дело”, мај 1978, Београд

37 Милош Црњански: *Код Хиперборејаца* , Београд 1978.

38 Драгош Калајић: *Мапа (анти)утопије* , Врњачка Бања 1978.

39 Ernst Jünger: *Strahlungen* , Штутгарт 1963.

40 *Rig-Veda* , I, 115, I; *Chandogya-upanisad* , III, 13, 7; Јулијан Император: *Против Галилејаца* , 65 b, etc.

41 У *Предања словенских народа* (избор и превод Мирослава Смиљанић-Спасић), Београд 1964.

42 Вук, II, 82

43 Јукић и Мартић, I, 19

44 Вук, II, 95